

Προς:
Υφυπουργό Πρόνοιας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
κ. Δόμνα Μαρία Μιχαηλίδου

Αξιότιμη κ. Υφυπουργέ,

Σας διαβιβάζω πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, αναφορικά με τη διερεύνηση παραβιάσεων δικαιωμάτων ανήλικων φιλοξενούμενων των δομών της Αστικής μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας «Κιβωτός του Κόσμου».

Με εκτίμηση,

Ανδρέας Ι. Ποττάκης
Συνήγορος του Πολίτη

Κοινοποίηση:

-Υπουργός Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
Κωνσταντίνος (Κωστής) Χατζηδάκης

- Διεύθυνση Προστασίας Παιδιού και Οικογένειας-Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης & Πρόνοιας

Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού

(Ν. 3094/2003 «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις», Άρθρο 3 § 5)

Θέμα:

Διερεύνηση παραβιάσεων δικαιωμάτων ανήλικων φιλοξενούμενων των δομών της Αστικής μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας «Κιβωτός του Κόσμου»

Συνήγορος του Πολίτη: **Ανδρέας Ι. Ποττάκης**
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: **Θεώνη Κουφονικολάκου**
Ειδική Επιστήμονας: **Σαμάνθα Στρατιδάκη**

Φεβρουάριος 2023

Πίνακας περιεχομένων

I. Εισαγωγή	3
II. Ενέργειες του Συνηγόρου του Πολίτη	4
III. Διαπιστώσεις	5
1. Μεταχείριση των φιλοξενούμενων παιδιών	5
2. Διαχείριση αναφοράς περιστατικού κακοποίησης	7
3. Στελέχωση των δομών φιλοξενίας	9
4. Εκπαίδευση	10
5. Επικοινωνία με την οικογένεια	12
6. Οικογενειακή αποκατάσταση	13
7. Προστασία της ιδιωτικής ζωής και της εικόνας των παιδιών	14
8. Συμμετοχή και έκφραση της γνώμης των παιδιών	15
9. Κοινωνική ζωή και συμμετοχή	15
IV. Συμπεράσματα	17
V. Προτάσεις	19

I. Εισαγωγή

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του σύμφωνα με το άρθρο 103 παρ. 9 του Συντάγματος και το ν. 3094/2003, συντάσσει το παρόν πόρισμα, έπειτα από διερεύνηση αναφορών που δέχτηκε από τον Μάιο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2022 σχετικά με παραβιάσεις δικαιωμάτων ανηλίκων σε δομές της Αστικής μη Κερδοσκοπικής Εταιρείας «Κιβωτός του Κόσμου».

Οι αναφορές που εξέτασε η Αρχή αφορούσαν θέματα καθημερινής διαβίωσης και μεταχείρισης των παιδιών σε δομές φιλοξενίας της οργάνωσης, μεταξύ των οποίων η χρήση ακατάλληλων, αντιπαιδαγωγικών και ενίοτε κακοποιητικών μεθόδων συνετισμού και ελέγχου της συμπεριφοράς τους, θέματα εκπαίδευσης, κοινωνικοποίησης, σεβασμού της προσωπικότητας, οικογενειακής αποκατάστασης και επικοινωνίας των παιδιών με το οικογενειακό τους περιβάλλον. Δεν εξετάστηκαν θέματα σχετικά με την λειτουργία του προγράμματος υποστήριξης οικογενειών και των δομών ημερήσιας φροντίδας της Κιβωτού του Κόσμου, ήτοι της Μονάδας Φροντίδας Προσχολικής Αγωγής και Διαπαιδαγώγησης και του Κέντρου Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών που λειτουργούν στον χώρο των κεντρικών γραφείων της οργάνωσης στον Κολωνό.

Στοιχεία που τέθηκαν υπόψη του Συνηγόρου του Πολίτη, τα οποία αφορούσαν σε ενδεχόμενη τέλεση αξιόποινων πράξεων κατά ανηλίκων διαβιβάστηκαν στην Εισαγγελία Ανηλίκων Αθηνών και άλλες αρμόδιες εισαγγελικές αρχές, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 4 παρ. 12 του ν. 3094/2003, που ορίζει ότι *«Για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, αν κριθεί ότι παρίσταται ανάγκη παρέμβασης της αρμόδιας δικαστικής αρχής ή άλλης δημόσιας υπηρεσίας ή φορέα, ο Συνήγορος του Πολίτη διαβιβάζει σε αυτούς σχετική έκθεση»*. Στην Εισαγγελία Ανηλίκων Αθηνών διαβιβάστηκαν, επίσης, συμπληρωματικά ή νεότερα στοιχεία για αντίστοιχες πράξεις τα οποία περιήλθαν σε γνώση της Αρχής κατά την διάρκεια της προκαταρκτικής έρευνας που ακολούθησε, καθώς και τα στοιχεία προσώπων που γνωστοποίησαν στον Συνήγορο την επιθυμία τους να καταθέσουν ως μάρτυρες στο πλαίσιο αυτής.

II. Ενέργειες του Συνηγόρου του Πολίτη

Στο πλαίσιο της έρευνας ο Συνήγορος του Πολίτη:

- Εξέτασε το περιεχόμενο των αναφορών που δέχτηκε και προέβη σε αρχική διερεύνηση μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας και δια ζώσης συναντήσεων με τους αναφερόμενους, για συλλογή και διασταύρωση στοιχείων, διευκρινίσεις, κλπ. Ακολούθησαν συναντήσεις και με άλλους πρώην φιλοξενούμενους και εργαζόμενους της Κιβωτού του Κόσμου που έθεσαν υπόψη της Αρχής περαιτέρω στοιχεία για τα υπό εξέταση θέματα, κάποιιοι εκ των οποίων δήλωσαν ότι επιθυμούσαν να καταθέσουν ως μάρτυρες στο πλαίσιο της εισαγγελικής έρευνας που ακολούθησε, όπως προαναφέρεται.
- Διαβίβασε προς τις αρμόδιες εισαγγελικές αρχές και ιδίως την Εισαγγελία Ανηλίκων Αθηνών, με σειρά εγγράφων, στοιχεία που περιήλθαν σε γνώση του τα οποία αφορούσαν σε ενδεχόμενη τέλεση αξιόποινων πράξεων κατά ανηλίκων, πρώην και νυν φιλοξενούμενων δομών της Κιβωτού του Κόσμου.
- Ζήτησε και έλαβε στοιχεία από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) σχετικά με την διαχείριση θεμάτων οικογενειακής αποκατάστασης των φιλοξενούμενων παιδιών από κοινωνικούς λειτουργούς της οργάνωσης.
- Ζήτησε και έλαβε πρόσφατες εκθέσεις Κοινωνικών Συμβούλων και άλλα στοιχεία από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας Ηπείρου και των Π.Ε. Κεντρικού Τομέα Αθήνας, Πειραιά, Μαγνησίας και Σποράδων, Χίου και Μεσσηνίας.
- Πραγματοποίησε επισκέψεις στα Παραρτήματα της Κιβωτού του Κόσμου στον Πειραιά και στο Διμήνι Μαγνησίας.
- Σε συνέχεια εξέτασης των στοιχείων που προέκυψαν από τα παραπάνω, απέστειλε επιστολή (από 15/09/2022) με παρατηρήσεις, ερωτήματα και συστάσεις προς την Πρόεδρο του Δ.Σ. της Κιβωτού του Κόσμου κ. Σ. Γεωργαντή – η οποία κοινοποιήθηκε στην Διεύθυνση Προστασίας Παιδιού & Οικογένειας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και τις αρμόδιες Διευθύνσεις Κοινωνικής Μέριμνας των κατά τόπους Περιφερειών/Περιφερειακών Ενοτήτων - ζητώντας περαιτέρω στοιχεία και τις απόψεις της οργάνωσης για τα υπό εξέταση θέματα. Τα ερωτήματα αφορούσαν στην διαχείριση από την οργάνωση αναφερόμενου περιστατικού κακοποίησης ανηλίκων στο Παράρτημα Διμηνίου, την στελέχωση και λειτουργία των δομών φιλοξενίας και θέματα μεταχείρισης, σχολικής φοίτησης, επικοινωνίας με την οικογένεια, οικογενειακής αποκατάστασης, κοινωνικοποίησης, ψυχαγωγίας, σεβασμού της προσωπικότητας και της ιδιωτικής ζωής, συμμετοχής και έκφρασης της γνώμης των παιδιών. Δεδομένου ότι, μέχρι την αντικατάσταση του Δ.Σ. της οργάνωσης με ενέργειες του αρμόδιου Υπουργείου, δεν ελήφθη απάντηση στην επιστολή, οι απόψεις της προηγούμενης διοίκησης δεν περιλαμβάνονται στο παρόν πόρισμα.

III. Διαπιστώσεις

1. Μεταχείριση των φιλοξενούμενων παιδιών

Σύμφωνα με το άρθρο 19, παρ. 1, της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (εφεξής ΔΣΔΠ)¹ «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί».

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1 της ΚΥΑ 40494/2022 «Προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας μονάδων Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας (ΜοΠΠ) από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα», «Οι ΜοΠΠ υποχρεούνται να μεριμνούν για την πρόληψη και την έγκαιρη αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης ή παραμέλησης των ανηλίκων που τελούν υπό την προστασία τους». Επίσης, στο άρθρο 13 προβλέπεται η υποχρέωση των εργαζομένων των Μονάδων «να παρέχουν υπηρεσίες σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας, ήτοι να σέβονται τα δικαιώματα των παιδιών, να λειτουργούν με βάση την αρχή της ισότητας, να προστατεύουν την αξιοπρέπεια και την αξία κάθε παιδιού χωρίς διακρίσεις ...».

Όσον αφορά την μεταχείριση των φιλοξενούμενων παιδιών δομών της Κιβωτού του Κόσμου, βάσει των κανόνων λειτουργίας της οργάνωσης:

- Σύμφωνα με μαρτυρίες πρώην φιλοξενούμενων και εργαζομένων σχετικά με το Παράρτημα του Πειραιά, συχνή ήταν η χρήση αντιπαιδαγωγικών και ανάρμοστων έως και βίαιων πρακτικών για τον έλεγχο της συμπεριφοράς ή συναισθηματικών εξάρσεων των φιλοξενούμενων κοριτσιών, από μέλη προσωπικού που δεν διέθεταν επαρκείς γνώσεις και εκπαίδευση για την αντιμετώπιση και διαχείριση της συμπεριφοράς ανηλίκων με συναισθηματικές δυσκολίες.
- Τα φιλοξενούμενα παιδιά όλων των Παραρτημάτων υποβάλλονταν σε ένα σύστημα αξιολόγησης, βάσει του οποίου μπορούσαν να κερδίσουν ορισμένα προνόμια - όπως π.χ. δικαίωμα εξόδου με φίλους - αν η αξιολόγηση ήταν θετική. Σε περίπτωση αρνητικής αξιολόγησης ή παραβίασης κανόνων, επιβάλλονταν «συνέπειες», με τον όρο να υποδηλώνει ότι το ίδιο το παιδί ήταν υπεύθυνο για την τιμωρία, λόγω της συμπεριφοράς του. Σύμφωνα με μεγάλο αριθμό μαρτυριών, οι «συνέπειες» περιλάμβαναν, μεταξύ άλλων, την επιβολή σκληρών ή συναισθηματικά επώδυνων τιμωριών, όπως ακύρωση προγραμματισμένης επίσκεψης ή συνάντησης με την οικογένεια, ή περιορισμό σε απομόνωση - η διάρκεια της οποίας διέφερε ανάλογα με την πράξη για την οποία είχε

¹ Ν. 2101/1992 ((ΦΕΚ Α' 192) «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού

επιβληθεί το μέτρο - όπου τα τιμωρημένα παιδιά απαγορευόταν να έρθουν σε επαφή με τα υπόλοιπα, υποχρεώνονταν να κοιμούνται σε απομονωμένο δωμάτιο υπό την επιτήρηση παιδαγωγού και στερούνταν το δικαίωμα επικοινωνίας με τους γονείς ή συνομηλίκους τους, ενώ αναφέρθηκαν και περιπτώσεις διακοπής της σχολικής φοίτησης κατά το διάστημα της απομόνωσης, όπου οι εργαζόμενοι ενημέρωναν το σχολείο ότι το παιδί θα απουσίαζε λόγω ασθένειας. Πρώην φιλοξενούμενη του Παραρτήματος Πειραιά ανέφερε ότι από το 2021, με πρωτοβουλία του νέου υπεύθυνου της δομής, μια από τις τιμωρίες που επιβάλλονταν στα παιδιά ήταν η απαγόρευση να πάνε στο σχολείο για μια ή περισσότερες ημέρες.

- Πρώην φιλοξενούμενοι ανέφεραν επίσης συστηματική άσκηση ψυχολογικών πιέσεων για τον έλεγχο της συμπεριφοράς των παιδιών, όπως π.χ. απειλές περί αλλαγής σχολείου ή μετακίνησης σε άλλη δομή, καθώς και συχνή υπενθύμιση σε αυτά ότι, χωρίς την Κιβωτό, θα βρίσκονταν «στο δρόμο» και, συνεπώς, ότι οφείλουν ευγνωμοσύνη για όσα τους παρέχονται.

Η επιβολή σκληρών και ψυχολογικά επιζήμιων τιμωριών επισημαίνεται σε έγγραφο της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Ηπείρου σχετικά με το Παράρτημα της Κόνιτσας, σε ένα εκ των οποίων αναφέρεται χαρακτηριστικά *«από ένα μεγάλο αριθμό ανηλίκων αναφέρθηκαν μέθοδοι συνεισιμού, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως αντιπαιδαγωγικοί. Έγινε επίσης λόγος για υποβολή των ανηλίκων σε στρεσογόνες καταστάσεις με αποτέλεσμα ο φόβος της επικείμενης τιμωρίας να επισκιάζει την παραμονή τους στη δομή και να διαμορφώνει το συναίσθημα και τη συμπεριφορά τους»*.

- Σύμφωνα με προσωπικές μαρτυρίες πρώην φιλοξενούμενων, αγόρια εφηβικής ηλικίας εξαναγκάζονταν σε πολύωρη καθημερινή εργασία, σε ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες, σε αγροτικές εργασίες, στη φροντίδα ζώων ή για την κάλυψη αναγκών καθημερινής λειτουργίας των δομών. Οι εργασίες αυτές σε πολλές περιπτώσεις παρουσιαζόταν ως πρακτική άσκηση ή μαθητεία στο πλαίσιο άτυπων προγραμμάτων κατάρτισης που λειτουργούσαν στις δομές, αλλά επίσης απαιτούνταν από τα παιδιά ως συμβολή έναντι των παροχών που λάμβαναν από την οργάνωση, ή επιβάλλονταν ως τιμωρία.
- Η μετακίνηση παιδιών, ιδίως εφηβικής ηλικίας, από ένα Παράρτημα σε άλλο και ιδίως από την Αττική σε δομές της επαρχίας με απόφαση των υπευθύνων της οργάνωσης και ιδίως του π. Αντωνίου – σύμφωνα με προσωπικές μαρτυρίες πρώην φιλοξενούμενων - αποτελούσε συνήθη πρακτική. Για την λήψη της σχετικής απόφασης δεν λαμβάνονταν υπόψη η γνώμη των παιδιών, ούτε η διατάραξη της σχέσης και επικοινωνίας με πρόσωπα του συγγενικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος, ως συνέπεια της μετακίνησης. Σε κάποιες περιπτώσεις, η πρακτική αυτή αποσκοπούσε στην ένταξη στα προαναφερόμενα προγράμματα κατάρτισης παιδιών που κρίνονταν ότι δεν ήταν σκόπιμο να συνεχίσουν την φοίτηση στο Λύκειο μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Επίσης, από την έρευνα του Συνηγόρου προκύπτει ότι συχνά αποτελούσε τιμωρία ή μέθοδο ελέγχου και διαχείρισης της συμπεριφοράς εφήβων που θεωρούνταν «δύσκολοι» ή παραβατικοί.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναγκαστικής μετακίνησης και εξαναγκασμού σε εργασία με παράλληλη διακοπή της σχολικής φοίτησης για λόγους σωφρονισμού είναι η

περίπτωση ανηλίκου, ο οποίος μεταφέρθηκε από το Παράρτημα της Καλαμάτας στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 2022, διακόπτοντας την φοίτησή του στην υποχρεωτική εκπαίδευση, και υποχρεώθηκε να δουλεύει στην αποθήκη στο υπόγειο του Παραρτήματος της Κιβωτού στον Κολωνό για τους επόμενους μήνες, χωρίς μέριμνα για την συνέχιση της φοίτησής του σε Γυμνάσιο της Αθήνας (βλ. ενότητα για Εκπαίδευση).

Πέραν των παραπάνω, στον Συνήγορο αναφέρθηκαν περιστατικά σωματικής βίας (ξυλοδαρμοί), ψυχολογικής βίας και προσβολών (εκφοβισμοί, ειρωνείες, υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί, αποκλεισμός από την ομάδα, κ.ά.), και επιβολή ακραίων τιμωριών, όπως απομόνωση για διάστημα εβδομάδων ή ακόμη και μηνών – με εξαίρεση τις ώρες που το παιδί πήγαινε σχολείο ή εκτελούσε εργασίες που του επιβάλλονταν – ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η απομόνωση συνοδεύονταν από μετακίνηση σε άλλο Παράρτημα ή/και διακοπή της σχολικής φοίτησης του ανηλίκου, όπως αναφέρεται και παραπάνω. Οι καταγγελίες περί άσκησης σωματικής βίας αφορούσαν πρωτίστως σε 3 εργαζόμενους της Κιβωτού του Κόσμου, στενούς συνεργάτες του π. Αντωνίου, και τα καταγγελλόμενα περιστατικά φέρεται να έλαβαν χώρα από το 2014 έως το 2022. Οι αναφερόμενοι εξέφρασαν προς τους εκπροσώπους της Αρχής ομόφωνα την πεποίθηση ότι ο π. Αντώνιος είχε πλήρη γνώση των πρακτικών αυτών, δεδομένου ότι οι εν λόγω συνεργάτες του ήταν πρόσωπα απολύτου εμπιστοσύνης του και δρούσαν πάντα σύμφωνα με τις εντολές του, ενώ κάποιιο υποστήριξαν, ότι επιχείρησαν να θέσουν υπόψη του περιστατικά βίας κατά ανηλίκων, πιστεύοντας αρχικά ότι δεν είχαν υποπέσει στην αντίληψή του, αλλά εκείνος αρνήθηκε να τους μιλήσει ή δεν τους πίστεψε. Όπως προαναφέρεται, η Αρχή διαβίβασε τα στοιχεία αυτά στις αρμόδιες εισαγγελικές αρχές, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 12 του ν. 3094/2003 και, στην παρούσα φάση, οι εμπλεκόμενοι ελέγχονται για καταγγελλόμενες πράξεις που έλαβαν χώρα κατά τα έτη 2020, 2021 και 2022, καθώς όσες αφορούν σε παλαιότερο χρόνο έχουν παραγραφεί.

2. Διαχείριση αναφοράς περιστατικού κακοποίησης

Σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 2 της ΔΣΔΠ, τα προστατευτικά μέτρα που αναφέρονται στην παρ. 1 του ίδιου άρθρου (βλ. παραπάνω) θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, «αποτελεσματικές διαδικασίες για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και, όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης».

Επίσης, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 4 παρ. 2 του ν. 4837/2021, «...οι Φορείς Παιδικής Προστασίας, δια του Υπεύθυνου Προστασίας Ανηλίκων του άρθρου 5, υποχρεούνται να γνωστοποιούν χωρίς χρονοτριβή στις αρμόδιες αρχές: α) κάθε προφορική ή έγγραφη, επώνυμη ή ανώνυμη, αναφορά περιστατικού κακοποίησης, η οποία προέρχεται από τους ωφελούμενους των Μονάδων που τελούν υπό την ευθύνη λειτουργίας των Φορέων Παιδικής Προστασίας, από μέλη του προσωπικού τους, ανεξαρτήτως της σχέσης εργασίας τους, από εθελοντές, από μέλη της οικογένειας των ωφελούμενων, καθώς και από

οποιοδήποτε τρίτο, και β) κάθε περιστατικό κακοποίησης ανηλίκου που περιέρχεται με άλλο τρόπο στην αντίληψή τους». Η υποχρέωση γνωστοποίησης ενδεχόμενης κακοποίησης στις αρμόδιες αρχές προβλέπεται και στο άρθρο 12 παρ. 1 της ΚΥΑ 40494/2022, που ορίζει ότι **στο πλαίσιο της υποχρέωσης μέριμνας για την πρόληψη και έγκαιρη αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης ή παραμέλησης ανηλίκων που τελούν υπό την προστασία τους, οι Μονάδες Παιδικής Προστασίας «υποχρεούνται να εφαρμόζουν τις προβλεπόμενες στην κείμενη νομοθεσία διαδικασίες για την αντιμετώπιση περιστατικών κακοποίησης ανηλίκων, τα οποία είτε καταγγέλλονται είτε υποπίπτουν στην αντίληψη των απασχολούμενων σε αυτούς. Σε κάθε Μονάδα ορίζεται ο Υπεύθυνος Παιδικής Προστασίας, ο οποίος είναι αποδέκτης των αναφορών κακοποίησης και έχει την ευθύνη να ενημερώνει άμεσα τις αρμόδιες αρχές και τη Διοίκηση της Μονάδας όπως ορίζει ο νόμος».**

Ο Συνήγορος του Πολίτη ενημερώθηκε από δημοσιεύματα για την καταγγελία εργαζομένου σχετικά με σωματική κακοποίηση ανηλίκων από στέλεχος της Κιβωτού του Κόσμου στο Παράρτημα Διμηνίου κατά τον χρόνο που βρίσκονταν υπό διερεύνηση οι αναφορές που είχε δεχτεί για σειρά θεμάτων λειτουργίας της οργάνωσης και μεταχείρισης των φιλοξενούμενων παιδιών. Η Αρχή προέβη σε εξέταση της διαχείρισης του περιστατικού εκ μέρους της οργάνωσης, στο πλαίσιο της αποστολής της προάσπισης και προαγωγής των συμφερόντων του παιδιού κατά το άρθρο 1 παρ. 1 που ίδιου νόμου.

Στο πλαίσιο επίσκεψης κλιμακίου του Συνηγόρου στο Παράρτημα Διμηνίου, η διευθύντρια της δομής - η οποία είχε οριστεί και υπεύθυνη παιδικής προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 5 του ν. 4837/2021 – ανέφερε, ότι την ημέρα του συμβάντος, ο π. Αντώνιος ζήτησε από την ίδια, την πρεσβυτέρα Σ. Γεωργαντή και στενό συνεργάτη του να εξετάσουν εάν ανήλικοι διατηρούσαν επικοινωνία με πρώην φιλοξενούμενο, με τον οποίο η επικοινωνία τους είχε απαγορευτεί. Στο πλαίσιο της έρευνας, όπως ανέφερε η ίδια, χρησιμοποίησε τους κωδικούς των παιδιών σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης χωρίς να τα ενημερώσει, ενώ ο συνεργάτης του π. Αντωνίου βρέθηκε σε ξεχωριστό χώρο με κάποια παιδιά, τα οποία στη συνέχεια υποστήριξαν ότι ξυλοκοπήθηκαν. Ακολούθως, η διευθύντρια επικοινωνήσε τηλεφωνικά με τον Γενικό Διευθυντή της Κιβωτού του Κόσμου στην Αθήνα για οδηγίες σχετικά με τις ενδεδειγμένες ενέργειες, σύμφωνα με την –κατά δήλωσή της- συνήθη διαδικασία, και έλαβε από εκείνον την απάντηση ότι «θα πρέπει να δρομολογηθεί εσωτερικός έλεγχος».

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι τουλάχιστον στην υπό εξέταση περίπτωση, η διερεύνηση ενδεχόμενης παραβίασης κανόνων από φιλοξενούμενα παιδιά ανατέθηκε, με εντολή του π. Αντωνίου, σε πρόσωπο το οποίο δεν είχε θεσμικό ρόλο ή νομιμοποίηση να προβεί σε τέτοια διερεύνηση ενώ, στο πλαίσιο αυτής, η διευθύντρια της δομής προέβη σε έλεγχο των κοινωνικών επαφών των παιδιών σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης χωρίς προηγούμενη ενημέρωσή τους. Επιπλέον, αντί της γνωστοποίησης της καταγγελίας των παιδιών περί ξυλοδαρμού τους στις αρμόδιες αρχές, σύμφωνα με τις προαναφερόμενες διατάξεις, παρανόμως αποφασίστηκε η διαχείρισή της εντός της οργάνωσης, χωρίς να είναι σαφές αν έλαβαν χώρα οιοσδήποτε ενέργειες στο πλαίσιο του αναφερόμενου εσωτερικού ελέγχου.

3. Στελέχωση των δομών φιλοξενίας

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει κατ' επανάληψη και, ιδίως, στις Ειδικές Εκθέσεις «Από το ίδρυμα στην κοινότητα: Εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών» (2020)² και «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα» (2015)³ σοβαρά προβλήματα που έχει διαπιστώσει όσον αφορά την ανεπάρκεια, αριθμητική και ποιοτική, της στελέχωσης της μεγάλης πλειονότητας των ιδρυμάτων φιλοξενίας παιδιών τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα, και την απουσία σχετικών προδιαγραφών. Με το άρθρο 13 της ΚΥΑ 40494/2022 θεσπίζονται προδιαγραφές για την στελέχωση των μονάδων του ιδιωτικού τομέα, ανά κατηγορία προσωπικού, κατ' αναλογία προς τον αριθμό και τις ανάγκες φροντίδας των παιδιών ανά ηλικιακή ομάδα, στις οποίες οι μονάδες οφείλουν να προσαρμόσουν τη λειτουργία τους, όπως και προς τις λοιπές διατάξεις της ΚΥΑ, μέσα σε προθεσμία ενός έτους από την δημοσίευσή της.

Όσον αφορά την στελέχωση των δομών φιλοξενίας της Κιβωτού του Κόσμου, από την παρούσα έρευνα διαπιστώθηκαν κυρίως ανεπάρκεια σε επιστημονικό προσωπικό, απουσία επιμόρφωσης του προσωπικού φροντίδας («παιδαγωγών») για τις ανάγκες και την ορθή διαχείριση συναισθηματικών ή συμπεριφορικών δυσκολιών των φιλοξενούμενων παιδιών, και περιορισμένη συνεργασία με εξωτερικές υπηρεσίες και φορείς.

Ειδικότερα, στο Παράρτημα Διμηνίου, όπου κατά τον χρόνο επίσκεψης κλιμακίου της Αρχής φιλοξενούνταν 23 παιδιά, διαπιστώθηκε ότι η διευθύντρια είχε παράλληλα και ρόλο κοινωνικής λειτουργού, με συνέπεια την αλληλοεπικάλυψη των δύο ρόλων. Ψυχολόγος που επισκεπτόταν την δομή μια φορά την εβδομάδα ως εξωτερική συνεργάτης δεν παρακολουθούσε ατομικά τα παιδιά, ενώ κανένα από αυτά δεν παρακολουθούνταν από επαγγελματία ψυχικής υγείας εκτός της οργάνωσης. Η συνεργασία με εξωτερικούς φορείς και υπηρεσίες δεν ενθαρρύνονταν, καθώς η διευθύντρια, κατά δήλωσή της, ζητούσε και λάμβανε οδηγίες από τα κεντρικά γραφεία της οργάνωσης για την αντιμετώπιση οιασδήποτε προβλημάτων. Αντιστοίχως, από επίσκεψη κλιμακίου του Συνηγόρου στο Παράρτημα του Πειραιά διαπιστώθηκε, ότι υπεύθυνη κοινωνική λειτουργός της δομής ήταν η Προϊσταμένη της Κοινωνικής Υπηρεσίας, η οποία βρισκόταν καθημερινά στα κεντρικά γραφεία της Κιβωτού του Κόσμου και ήταν επιφορτισμένη με σωρεία άλλων καθηκόντων.

Επιπλέον, από έγγραφα της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Ηπείρου προκύπτει, ότι η προαναφερόμενη Προϊσταμένη της Κοινωνικής Υπηρεσίας φέρονταν και ως διευθύντρια των Παραρτημάτων της Κόνιτσας και της Πωγωνιανής, μολονότι δεν υπήρχε φυσική παρουσία της στις δομές, δεδομένου ότι είχε μετοικήσει στην Αθήνα. Περαιτέρω, σε έγγραφα της ίδιας υπηρεσίας -ειδικότερα, σε Υπηρεσιακό Σημείωμα (αρ.πρωτ. ΕΜΠ. Οικ.11/3-06-22) προς την Διεύθυνση Προστασίας Οικογένειας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων σχετικά με το Παράρτημα της Κόνιτσας και σε Έκθεση Αξιολόγησης (με ημερομηνία 15/09/22) σχετικά με το Παράρτημα της Πωγωνιανής- αναφέρονται, μεταξύ

² <https://www.synigoros.gr/el/category/oikogeneia/post/eidikh-ek8esh:-prostasia-eyalwtwn-paidiwn>

³ <https://old.synigoros.gr/resources/docs/575568.pdf>

άλλων, ανεπάρκεια των προσόντων κάποιων εργαζομένων για τις θέσεις που καταλάμβαναν, αποδυνάμωση του ρόλου των κοινωνικών λειτουργών ως προς την εκτέλεση των αρμοδιοτήτων τους, συχνή εναλλαγή προσωπικού, αντιπαιδαγωγικές μέθοδοι συνετισμού και υποβολή των παιδιών σε στρεσογόνες καταστάσεις (όπως μνημονεύεται και παραπάνω) και ανάθεση σε αυτά σωρείας βοηθητικών καθηκόντων λόγω της ανεπαρκούς στελέχωσης. Ενδεικτικά, αναφέρεται: «*Η εν λόγω δομή (Κόνιτσας) δεν διαθέτει επάρκεια προσωπικού καθώς δεν στελεχώνεται από Μάγαιρα και Υπάλληλο Καθαριότητας τα Σαββατοκύριακα. Αποτέλεσμα αυτής της έλλειψης προσωπικού είναι να επιβάλλεται στα ανήλικα από τους υπεύθυνους της δομής αυτός ο ρόλος βαφτίζοντάς τον ως 'εκπαιδευτικό πρόγραμμα'*».

4. Εκπαίδευση

Σύμφωνα με το άρθρο 28 της ΔΣΔΠ, «*Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση και ιδιαίτερα, για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών: ... β) Ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διαφόρων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο γενικής όσο και επαγγελματικής, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί, γ) Εξασφαλίζουν σε όλους την πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία με όλα τα κατάλληλα μέσα, σε συνάρτηση με τις ικανότητες του καθενός*». Με την διάταξη αυτή κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην εκπαίδευση όλων των ανηλίκων μέχρι την συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας τους.

Με βάση στο άρθρο 16 του Συντάγματος, τα έτη υποχρεωτικής φοίτησης δεν μπορούν να είναι λιγότερα από εννέα και όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 3 του ν. 1566/1986 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει «*Η φοίτηση είναι υποχρεωτική στο νηπιαγωγείο, στο δημοτικό σχολείο και στο γυμνάσιο, εφόσον ο μαθητής δεν έχει υπερβεί το 16ο έτος της ηλικίας του. Όποιος έχει την επιμέλεια ή την πραγματική φροντίδα του ανηλίκου και παραλείπει την εγγραφή ή την εποπτεία του ως προς τη φοίτηση τιμωρείται με ποινή φυλάκισης μέχρι δύο (2) έτη και χρηματική ποινή.*» ενώ σύμφωνα με το άρθρο 1518 ΑΚ «*Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του....*».

Στο ίδιο πνεύμα, το άρθρο 11 της ΚΥΑ 40494/2022 προβλέπει ότι οι Μονάδες Παιδικής Προστασίας υποχρεούνται «*Να διασφαλίζουν την απρόσκοπτη πρόσβαση του παιδιού σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ειδικότερα, να προσφέρουν την απαραίτητη εκπαιδευτική στήριξη που θα διασφαλίζει την πρόσβαση των παιδιών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις ικανότητές τους*».

Από την έρευνα του Συνηγόρου διαπιστώθηκε παρεμπόδιση της φοίτησης φιλοξενούμενων παιδιών της Κιβωτού του Κόσμου σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Ειδικότερα, διαπιστώθηκε, ότι η φοίτηση στο Λύκειο αρκετών παιδιών, ιδίως αγοριών, παρεμποδίζονταν ή διακόπτονταν, ακόμη και αν τα ίδια εξέφραζαν ρητά την επιθυμία να

ολοκληρώσουν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η απόφαση αυτή δεν αφορούσε σε περιπτώσεις παιδιών με σοβαρά μαθησιακά κενά ή δυσκολίες, ούτε βασιζόνταν σε αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων τους από αρμόδιους φορείς της εκπαίδευσης, αλλά στην εκτίμηση των υπευθύνων της οργάνωσης, και πρωτίστως του ίδιου του π. Αντωνίου, ότι συγκεκριμένα παιδιά «δεν κάνουν για το σχολείο». Στην Αρχή αναφέρθηκαν επίσης περιπτώσεις όπου η διακοπή της σχολικής φοίτησης ανηλίκων, ακόμη και στα μέσα του σχολικού έτους, σχετιζόνταν με εναντιωματικές συμπεριφορές ή παραβιάσεις κανόνων εκ μέρους τους (π.χ. κάπνισμα), που κρίνονταν ότι μπορεί να εξέθεταν την οργάνωση.

Μολονότι κάποιοι ανήλικοι που διέκοπταν την φοίτηση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρακολουθούσαν κάποιο εξωτερικό πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης (π.χ. σε ΙΕΚ), πολλοί από αυτούς εντάσσονταν στα προγράμματα εργαστηρίων που λειτουργούσαν σε Παραρτήματα της Κιβωτού του Κόσμου, τα οποία, ωστόσο, δεν διαθέτουν πιστοποίηση και, ως εκ τούτου, δεν αποτελούν αναγνωρισμένα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Κατά συνέπεια, η ένταξη στα προγράμματα αυτά και η απασχόληση των παιδιών σε αγροτικές ή άλλες εργασίες εντός της οργάνωσης αντί της ολοκλήρωσης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρεμπόδιζε την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών τους δυνατοτήτων, περιορίζοντας σημαντικά το εύρος των μελλοντικών επαγγελματικών τους επιλογών αλλά και υπονομεύοντας την αυτονομήσή τους από την οργάνωση μετά την ενηλικίωσή τους.

Στο με αρ. πρωτ. ΕΜΠ. Οικ.11/3-06-22 Υπηρεσιακό Σημείωμα της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Ηπείρου σχετικά με το Παράρτημα της Κόνιτσας επισημαίνεται ότι *«δεν εξασφαλίζεται η παροχή ίσων ευκαιριών σε όλα τα παιδιά ως προς την δυνατότητα εξωσχολικής ενισχυτικής διδασκαλίας (προετοιμασία για πανελλήνιες εξετάσεις σε αδύναμους μαθητές), ούτε η δυνατότητα εκμάθησης ξένων γλωσσών σε όλα τα παιδιά».*

Περαιτέρω, όπως αναφέρεται και παραπάνω, η ένταξη και φοίτηση φιλοξενούμενων παιδιών ακόμη και στην υποχρεωτική εκπαίδευση διαταράσσονταν λόγω μετακινήσεών τους μεταξύ παραρτημάτων της οργάνωσης, ή απαγόρευσης να πάνε στο σχολείο – ως μέρος της τιμωρίας - κατά τις ημέρες που βρίσκονταν σε απομόνωση, ενώ σύμφωνα με μαρτυρία πρώην φιλοξενούμενης του Παραρτήματος Πειραιά, η απουσία από το σχολείο αποτελούσε καθαυτή μια από τις τιμωρίες που επιβάλλονταν στα παιδιά στην εν λόγω δομή.

Τέλος, ο Συνήγορος διαπίστωσε την οριστική διακοπή της φοίτησης τουλάχιστον ενός ανηλίκου στην υποχρεωτική εκπαίδευση, έπειτα από μεταφορά από το Παράρτημα Καλαμάτας στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 2022 και εξαναγκασμό του σε εργασία σε υπόγειο χώρο των γραφείων της Κιβωτού κατά τους επόμενους μήνες, για λόγους σωφρονισμού. Σύμφωνα με στοιχεία που τέθηκαν υπόψη της Αρχής, η κοινωνική λειτουργός του παραρτήματος Καλαμάτας, με προφορική εντολή της τότε Διοίκησης, ενημέρωσε τον Διευθυντή του σχολείου, όπου φοιτούσε ο ανήλικος, ότι ο τελευταίος μετέβη στην Αθήνα για ιατρικούς λόγους. Μολονότι η ίδια, στη συνέχεια, προέβη στις προβλεπόμενες ενέργειες για την μετεγγραφή του ανηλίκου σε Γυμνάσιο της Αθήνας, μέχρι τον Οκτώβριο του 2022 η μετεγγραφή δεν ολοκληρώθηκε από την Κοινωνική Υπηρεσία της Αθήνας, παρά την

κινητοποίηση των αρμοδίων υπηρεσιών της εκπαίδευσης, που οδήγησαν τελικά σε παρέμβαση της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Καλαμάτας.

5. Επικοινωνία με την οικογένεια

Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3 της ΔΣΔΠ, «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού».

Ομοίως, στο άρθρο 10 παρ. 3 της ΚΥΑ 40494/2022, προβλέπεται ότι «Η κοινωνική υπηρεσία της ΜοΠΠ σε συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου επεξεργάζονται και θέτουν σε εφαρμογή σχέδιο δομημένων παρεμβάσεων μέσω των οποίων επιχειρείται η εξομάλυνση των δυσλειτουργιών και η βελτίωση των συνθηκών ζωής της βιολογικής οικογένειας του παιδιού ή αυτού που είχε την πραγματική φροντίδα του προκειμένου η επιστροφή του σε αυτή να γίνει με ασφάλη για την σωματική και ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη τρόπο. Κατά το διάστημα αυτό, η ίδια υπηρεσία διασφαλίζει τη συνέχιση της επικοινωνίας του παιδιού με τους βιολογικούς του γονείς και το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον του, εάν το επιτρέπουν οι αποφάσεις τοποθέτησης του παιδιού και με γνώμονα την εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντός του, μεριμνώντας για τη ρητή αποτύπωση της συχνότητας, του περιεχομένου της επαφής καθώς και της συνακόλουθης εξέλιξης της σχέσης στο ΑΣΟΑ και το Ατομικό Σχέδιο Φροντίδας της παρ. 5 του παιδιού.». Επίσης, το άρθρο 11 παρ. 1η της ίδιας ΚΥΑ προβλέπεται η υποχρέωση των Μονάδων «Να κρατούν ανοιχτή τη δομή φιλοξενίας και φίλους και συμμαθητές των φιλοξενούμενων, καθώς και σε συγγενικά και άλλα πρόσωπα, με τα οποία τα παιδιά διατηρούν επικοινωνία και δεσμούς, σε συνεργασία και υπό την εποπτεία της κοινωνικής υπηρεσίας της ΜοΠΠ.»

Ο Συνήγορος διαπίστωσε, ότι σε πολλές περιπτώσεις, η συνεργασία της Κιβωτού του Κόσμου με τις οικογένειες των φιλοξενούμενων παιδιών ήταν περιορισμένη και η επαφή των τελευταίων με τους γονείς και, ιδίως, με άλλα συγγενικά πρόσωπα -ακόμη και με αδέρφια τους- δεν ενισχύονταν ή ακόμη και παρεμποδίζονταν, χωρίς να υπάρχουν νομικοί ή άλλοι σοβαροί λόγοι οι οποίοι να επιβάλλουν την διακοπή ή τον σοβαρό περιορισμό της επικοινωνίας. Ειδικότερα, οι προγραμματισμένες συναντήσεις των παιδιών με τους γονείς τους ήταν σύντομες σε διάρκεια και πραγματοποιούνταν πάντα παρουσία κοινωνικού λειτουργού, ενώ ακόμη και η τηλεφωνική επικοινωνία λάμβανε χώρα σε ανοιχτή ακρόαση, με συνέπεια να παρεμποδίζεται σοβαρά η ελεύθερη έκφραση και η δυνατότητα ουσιαστικής επικοινωνίας. Η επιτήρηση της επικοινωνίας δεν περιοριζόταν σε περιπτώσεις όπου υπήρχαν ανησυχίες για θέματα ασφάλειας των παιδιών ή άλλοι σοβαροί λόγοι, αλλά αποτελούσε γενικευμένη πρακτική της οργάνωσης.

Τα παραπάνω επισημαίνονται κατ' επανάληψη σε έγγραφα της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Ηπείρου προς την Κιβωτό του Κόσμου και το Υπουργείο, σχετικά

με τα Παραρτήματα της Πωγωνιανής και της Κόνιτσας, στα οποία συστήνεται η αλλαγή των εν λόγω πρακτικών.

Όσον αφορά τα Παραρτήματα του Πειραιά και της Άνοιξης (που έκλεισε τον Ιούλιο 2022), σύμφωνα με διαπιστώσεις του Συνηγόρου, η επικοινωνία των παιδιών με τους γονείς τους πραγματοποιούνταν στο κτίριο των κεντρικών γραφείων της οργάνωσης στον Κολωνό, μόνο κατά τις εργάσιμες ημέρες και τις ώρες λειτουργίας των υπηρεσιών που στεγάζονταν στο κτίριο. Οι επισκέψεις γονέων στον χώρο διαβίωσης των παιδιών δεν επιτρέπονταν, ούτε παρέχονταν η δυνατότητα συναντήσεων κατά τα απογεύματα ή τα Σαββατοκύριακα, με συνέπεια την πραγματοποίηση των συναντήσεων υπό συνθήκες πίεσης και τον περιορισμό της διάρκειας και της συχνότητας τους λόγω σχολικών και άλλων υποχρεώσεων των παιδιών, εργασίας κάποιων γονέων και του περιορισμένου διαθέσιμου χρόνου των υπεύθυνων για την επιτήρηση κοινωνικών λειτουργών. Επιπλέον, σύμφωνα με αναφορές που εξέτασε η Αρχή, συναντήσεις συχνά αναβάλλονταν με επίκληση πρακτικών κλυμάτων (π.χ. αναφερόμενη δυσκολία μεταφοράς των παιδιών, έκτακτες υποχρεώσεις των κοινωνικών λειτουργών), ή ακόμη και ως τιμωρία.

Τέλος, όπως αναφέρεται και παραπάνω, αναπόφευκτη συνέπεια των γεωγραφικών μετακινήσεων των παιδιών μεταξύ Παραρτημάτων της οργάνωσης ήταν η διατάραξη ή ακόμη και διακοπή της επικοινωνίας με τους γονείς και άλλα συγγενικά τους πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων των αδελφών τους, χωρίς αυτό να λαμβάνεται υπόψη κατά την λήψη της σχετικής απόφασης.

6. Οικογενειακή αποκατάσταση

Σύμφωνα με το άρθρο 20 της ΔΣΔΠ, η τοποθέτηση των παιδιών σε ίδρυμα αποτελεί *έσχατη λύση* (ultima ratio). Ο Συνήγορος έχει εκφράσει επανειλημμένως και ιδίως στην Ειδική Έκθεση «*Από το ίδρυμα στην κοινότητα: Εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών*» (2020), τις πάγιες θέσεις του όσον αφορά τις σοβαρά επιζήμιες συνέπειες της ιδρυματικής φροντίδας στα παιδιά καθώς και την ανάγκη συντονισμένης δράσης για την πρόληψη της εισαγωγής τους σε ιδρύματα και τον περιορισμό στο ελάχιστο της διάρκειας παραμονής τους σε αυτά.

Κατά τα τελευταία έτη, η πρόθεση της Πολιτείας για προαγωγή της αποϊδρυματοποίησης των παιδιών που διαβιούν μακριά από το οικογενειακό τους περιβάλλον αποτυπώνεται σε σειρά νομοθετημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 117 του ν. 4604/2019 : «*Για κάθε ανήλικο εγγεγραμμένο στο Εθνικό Μητρώο Ανηλίκων συντάσσεται και καταχωρείται στο Ειδικό Μητρώο Ανηλίκων από την κατά περίπτωση αρμόδια για την εγγραφή του Μονάδα Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας, Ατομικό Σχέδιο Οικογενειακής Αποκατάστασης (ΑΣΟΑ) εντός ενενήντα (90) ημερών από την τοποθέτησή του, το οποίο περιλαμβάνει αιτιολογημένη πρόταση αποκατάστασής του, λαμβάνοντας υπόψη τις εξατομικευμένες ανάγκες και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού...*».

Ομοίως, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2α της ΚΥΑ 40494/2022, «Σκοπός των ΜοΠΠ είναι α) Η αποκατάσταση των παιδιών σε οικογενειακό περιβάλλον, είτε μέσω της επανασύνδεσής τους με τη βιολογική τους οικογένεια, είτε μέσω των θεσμών της αναδοχής και της υιοθεσίας...» ενώ στο άρθρο 10 παρ. 2 αναφέρεται ότι «Η σύνταξη και οριστικοποίηση του ΑΣΟΑ γίνεται με αποκλειστικό γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού το οποίο, σύμφωνα με την αρχή της αποϊδρυματοποίησης, συνάδει με επιλογές που ρητά αποσκοπούν στην έξοδο του παιδιού από την ΜοΠΠ και την οικογενειακή του αποκατάσταση. Η παραμονή του παιδιού στη Μονάδα πρέπει να είναι η βραχύτερη δυνατή με ρητώς προσδιορισμένο χρονικό ορίζοντα επαναξιολόγησης έπειτα από εξειδικευμένο πλάνο παρέμβασης για την υποστήριξη της βιολογικής οικογένειας, όπου αυτό είναι εφικτό, και του παιδιού»

Αναφορικά με την διαχείριση θεμάτων οικογενειακής αποκατάστασης των φιλοξενούμενων παιδιών της Κιβωτού του Κόσμου, από συζήτηση κλιμακίου στου Συνηγόρου με την διευθύντρια και κοινωνική λειτουργό του Παραρτήματος Διμηνίου διαπιστώθηκε ελλιπής ενημέρωση και προετοιμασία των παιδιών για ενδεχόμενη μετάβασή τους σε καθεστώς αναδοχής και γενικότερα προώθησης της προοπτικής αυτής. Στοιχεία που τέθηκαν υπόψη της Αρχής από το ΕΚΚΑ και το Τμήμα Αναδοχής και Υιοθεσίας του Υπουργείου αναδεικνύουν σωρεία προβλημάτων και σε άλλες δομές της οργάνωσης όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την ορθή συμπλήρωση των ΑΣΟΑ, την υποβολή ΑΣΟΑ οικογενειακής αποκατάστασης αντί πρότασης για παραμονή στο ίδρυμα, την διαχείριση των διαδικασιών σύνδεσης παιδιών με υποψήφιους ανάδοχους ή θετούς γονείς και γενικότερα την προώθηση της προοπτικής αναδοχής, υιοθεσίας ή επιστροφής των παιδιών στην φυσική οικογένεια, παρά τις επανειλημμένες συστάσεις του ΕΚΚΑ και άλλων αρμοδίων υπηρεσιών για την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας.

7. Προστασία της ιδιωτικής ζωής και της εικόνας των παιδιών

Σύμφωνα με το άρθρο 16 της ΔΣΔΠ, «1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του, ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του. 2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.»

Όπως αναφέρεται και παραπάνω, σε επίσκεψη κλιμακίου του Συνηγόρου στο Παράρτημα του Διμηνίου διαπιστώθηκε, ότι εργαζόμενοι προέβαιναν σε έλεγχο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης των παιδιών χωρίς να τα ενημερώσουν, επικαλούμενοι λόγους ασφάλειας. Στην προαναφερόμενη επιστολή προς την Πρόεδρο του Δ.Σ. της οργάνωσης, ο Συνήγορος επεσήμανε, ότι η εν λόγω πρακτική είναι προβληματική όσον αφορά τον σεβασμό της προσωπικότητας και το δικαίωμα των παιδιών στην ιδιωτική ζωή, συστήνοντας οιοσδήποτε ανησυχίες για θέματα ασφάλειας να αντιμετωπίζονται καταρχήν μέσω συζήτησης με τα ενδιαφερόμενα παιδιά και, σε κάθε περίπτωση, να γνωστοποιείται στα τελευταία τυχόν αναγκαιότητα άρσης του απορρήτου των συνομιλιών τους.

Η Αρχή επεσήμανε, επίσης, ότι η πάγια πρακτική της επιτήρησης των συναντήσεων, ακόμη και της τηλεφωνικής επικοινωνίας των παιδιών με συγγενικά τους πρόσωπα, πέραν της παρεμπόδισης της ουσιαστικής επικοινωνίας που μνημονεύεται παραπάνω, συνιστά παραβίαση και του δικαιώματος τους στην ιδιωτική ζωή.

Τέλος, στην ιστοσελίδα της Κιβωτού του Κόσμου υπάρχουν αναρτημένες φωτογραφίες ανηλίκων ωφελούμενων στο πλαίσιο παρουσίασης των δράσεων και του έργου της οργάνωσης. Ο Συνήγορος, ήδη από τον Απρίλιο του 2020 απεύθυνε προφορική σύσταση προς την Πρόεδρο του Δ.Σ. να μην αναρτώνται ευκρινείς φωτογραφίες ανηλίκων, δεδομένης της υποχρέωσης προστασίας της εικόνας και των προσωπικών τους δεδομένων. Η σύσταση αυτή δεν έγινε αποδεκτή, ενώ σημειώνεται, ότι το σχετικό υλικό παραμένει στην ιστοσελίδα της οργάνωσης μέχρι σήμερα.

8. Συμμετοχή και έκφραση της γνώμης των παιδιών

Σύμφωνα με το άρθρο 12 της ΔΣΔΠ «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό της ωριμότητάς του».

Στο πνεύμα αυτό, το άρθρο 11 παρ. 1γ της ΚΥΑ 40494/3-5-2022 προβλέπει την υποχρέωση των ΜοΠΠ *«Να διασφαλίζουν το δικαίωμα ενημέρωσης, συμμετοχής και έκφρασης της γνώμης των παιδιών για θέματα που τα αφορούν και για θέματα καθημερινής ζωής στο ίδρυμα, ανάλογα με την ωριμότητα και την ηλικία τους.»*

Από την έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη προκύπτει, ότι αποφάσεις για σοβαρά θέματα που αφορούσαν τα φιλοξενούμενα παιδιά δομών της Κιβωτού του Κόσμου λαμβάνονταν συστηματικά χωρίς να ερωτώνται τα ίδια, και πολλές φορές χωρίς αιτιολόγηση. Επίσης, δεν προκύπτει, ότι υπήρχε οιαδήποτε διαδικασία συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων ή έκφρασης της γνώμης των φιλοξενούμενων παιδιών σχετικά με θέματα που αφορούσαν την καθημερινή ζωή τους εντός των δομών.

9. Κοινωνική ζωή και συμμετοχή

Σύμφωνα με το άρθρο 15 της ΔΣΔΠ «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα του παιδιού στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και του να συνέρχεται ειρηνικά». Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 31, «1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν την προσφορά κατάλληλων

και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου».

Στο πνεύμα αυτό, στο άρθρο 11 παρ.1στ της ΚΥΑ 40494/2022 προβλέπεται η υποχρέωση των Μονάδων Παιδικής Προστασίας «*Να δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να συμμετέχουν σε δραστηριότητες πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές ή αθλητικές που διενεργούνται έξω από το χώρο της Μονάδας στις οποίες λαμβάνουν μέρος παιδιά όλων των κατηγοριών σύμφωνα με την αρχή της ισότητας και των ίσων ευκαιριών».*

Ο Συνήγορος διαπίστωσε, ότι στο πλαίσιο της λειτουργίας της Κιβωτού του Κόσμου, αυστηροί περιορισμοί επιβάλλονταν στην κοινωνική ζωή και την συμμετοχή των παιδιών, ιδίως των κοριτσιών, σε ψυχαγωγικές και άλλες κοινωνικές δραστηριότητες εκτός της οργάνωσης, με συνέπεια την παρεμπόδιση της κοινωνικής τους εξέλιξης και συμμετοχής, σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα και όσα ισχύουν γενικώς για τα παιδιά αντίστοιχης ηλικίας. Ενδεικτικά, πρώην φιλοξενούμενη του Παραρτήματος Πειραιά ανέφερε ότι, μέχρι την ενηλικίωσή της, δεν της επιτρεπόταν η χρήση κινητού τηλεφώνου και ότι για φιλοξενούμενες άνω των 16 ετών, όπως η ίδια, η έξοδος με φίλους επιτρεπόταν 2 φορές τον μήνα εφόσον, βάσει της αξιολόγησής τους, η απόδοση τους στο σχολείο και η συμβολή τους στις δουλειές του σπιτιού κρίνονταν ικανοποιητική, και δεν είχαν δημιουργήσει κανένα πρόβλημα. Αντίστοιχα, σε έγγραφο της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Ηπείρου σχετικά με το Παράρτημα Κόνιτσας επισημαίνεται η απαγόρευση κάθε μετακίνησης κοριτσιών εφηβικής ηλικίας εκτός της δομής χωρίς συνοδεία, καθώς και η απαγόρευση συμμετοχής τους σε κοινωνικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες με συμμαθητές και άλλους συνομηλίκους τους, και συστήνεται προς την οργάνωση η αλλαγή των πρακτικών αυτών.

Από την παραπάνω και άλλες μαρτυρίες πρώην φιλοξενούμενων προκύπτει, ότι η ψυχαγωγία και κοινωνικοποίηση των παιδιών εκτός της οργάνωσης παρεμποδίζονταν ή περιορίζονταν σημαντικά, ή αντιμετωπίζονταν ως ειδικό προνόμιο το οποίο παρέχονταν υπό όρους, σύμφωνα με την κρίση και αξιολόγηση των υπευθύνων της εκάστοτε δομής.

Τέλος, επισημαίνεται η διάρρηξη της σχέσης και επικοινωνίας των παιδιών με φίλους, συμμαθητές και άλλα πρόσωπα του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, πέραν της οικογένειάς τους, ως συνέπεια των μετακινήσεών τους σε άλλα Παραρτήματα, στο πλαίσιο της σχετικής πρακτικής της οργάνωσης που αναφέρεται και παραπάνω.

IV. Συμπεράσματα

Η έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη ανέδειξε σωρεία προβλημάτων στην λειτουργία της Κιβωτού του Κόσμου, με σοβαρές συνακόλουθες παραβιάσεις δικαιωμάτων των παιδιών που φιλοξενούνται στις δομές της. Μεταξύ άλλων, διαπιστώθηκαν αυθαίρετες και επιζήμιες για τα παιδιά πρακτικές που αφορούσαν σε βασικούς τομείς της ζωής τους, όπως την διαχείριση της συμπεριφοράς και των δυσκολιών τους, την εκπαίδευση και προετοιμασία για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, την επικοινωνία με την οικογένεια τους και άλλα πρόσωπα εκτός της οργάνωσης, τον σεβασμό της προσωπικότητας και της ιδιωτικής τους ζωής, και την κοινωνική τους ζωή και συμμετοχή με τρόπο ανάλογο με τους λοιπούς συνομηλίκους τους.

Ο ιδρυτής της Κιβωτού του Κόσμου, π. Αντώνιος, μολονότι δεν συμμετείχε στο Διοικητικό Συμβούλιο, είχε πρωταρχικό ρόλο στη λειτουργία της οργάνωσης και στη λήψη αποφάσεων σε όλους τους τομείς, ενώ σε έγγραφα χαρακτηρίζεται ως «πνευματικός πατέρας» των παιδιών και «το πιο σημαντικό πρόσωπο αναφοράς» για αυτά. Κατά συνέπεια, το μοντέλο λειτουργίας της οργάνωσης, το οποίο βασιζόταν στην κρίση και τις απόψεις του για την διαπαιδαγώγηση και εν γένει μεταχείριση των παιδιών, όπως διαφάνηκε από την έρευνα, δεν επιδέχονταν κριτικής ή αμφισβήτησης και εφαρμόζονταν σε όλα τα Παραρτήματα, υπό την εποπτεία μιας ομάδας στενών συνεργατών του, κάποιιοι εκ των οποίων συμμετείχαν και στην διοίκηση.

Παράλληλα, το κύρος και η ευρεία κοινωνική αποδοχή που περιέβαλλε την δημόσια εικόνα του είχαν καταστήσει την Κιβωτό του Κόσμου ουσιαστικά υπεράνω κριτικής ή ελέγχου από τους αρμόδιους φορείς της πολιτείας. Πολλά σοβαρά προβλήματα που διαπίστωσε ο Συνήγορος του Πολίτη δεν αποτυπώνονται στις εκθέσεις ελέγχου των αρμοδίων Κοινωνικών Συμβούλων, οι οποίες περιορίζονται σε καταγραφή στοιχείων για τη νομική μορφή, την αδειοδότηση, τη στελέχωση και τις κτιριακές εγκαταστάσεις των δομών, χωρίς αναφορά στην ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας ή στα δικαιώματα των φιλοξενούμενων παιδιών, μολονότι σε κάποιες από αυτές μνημονεύεται η αδυναμία διενέργειας ουσιαστικού ελέγχου στους τομείς αυτούς λόγω απουσίας θεσμικού πλαισίου για την λειτουργία των μονάδων παιδικής προστασίας.

Εξάιρεση ως προς την έκταση και την ποιότητα της διερεύνησης αποτελούν οι εκθέσεις της Διεύθυνσης Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Ηπείρου προς την Εισαγγελία Πρωτοδικών Ιωαννίνων και την Διεύθυνση Προστασίας Παιδιού και Οικογένειας, που μνημονεύονται παραπάνω, οι οποίες συνέβαλαν σημαντικά στην παρούσα έρευνα της Αρχής. Ωστόσο, τα στοιχεία που περιλαμβάνονται σε αυτές δεν προέκυψαν στο πλαίσιο των τακτικών ελέγχων των Κοινωνικών Συμβούλων αλλά από κοινωνική έρευνα της υπηρεσίας σχετικά με τη λειτουργία των Παραρτημάτων της Κόνιτσας και της Πωγωνιανής, κατόπιν παραγγελίας της παραπάνω εισαγγελικής αρχής, στο πλαίσιο διερεύνησης καταγγελίας που υποβλήθηκε σε αυτήν.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί, ότι αρκετά από τα διαπιστούμενα προβλήματα, όπως, ενδεικτικά, η επιβολή υπέρμετρων περιορισμών στην κοινωνική ζωή και συμμετοχή

των παιδιών, η παρεμπόδιση της επικοινωνίας με τους γονείς τους και άλλα πρόσωπα κ.ά., παρατηρούνται σε πολλά ιδρύματα παιδικής προστασία του ιδιωτικού τομέα στην χώρα μας, ιδίως σε ιδρύματα με έντονο θρησκευτικό προσανατολισμό. Στην προαναφερόμενη Ειδική Έκθεση, ο Συνήγορος επεσήμανε ότι, «Όσον αφορά στα ιδρύματα του ιδιωτικού τομέα και τα εκκλησιαστικά ιδρύματα, η κατάσταση είναι ιδιαίτερα ανομοιογενής ως προς τον τρόπο λειτουργίας και τα παιδαγωγικά μοντέλα που εφαρμόζουν. Η απουσία ενιαίου νομικού πλαισίου που να συνάδει με τα δικαιώματα του παιδιού και ενός επαρκούς μηχανισμού εποπτείας και εξωτερικού ελέγχου επιτρέπει τη λειτουργία πολλών από αυτά στη βάση ενός αυτόνομου μοντέλου, το οποίο στηρίζεται στις παιδαγωγικές αντιλήψεις και προσωπικές ικανότητες των εκάστοτε εργαζομένων και υπευθύνων, συχνά παραβλέποντας τα σύγχρονα επιστημονικά και κοινωνικά δεδομένα για την ανατροφή, την εξέλιξη και τις ανάγκες των παιδιών, ενώ παράλληλα δεν υπόκειται σε τυπικό και ουσιαστικό έλεγχο, επιτρέποντας αυθαιρεσίες που θέτουν σε διακύβευση τα κατοχυρωμένα δικαιώματα των παιδιών»⁴.

Συνοψίζοντας: Η απουσία, μέχρι πρότινος, θεσμικού πλαισίου για τη λειτουργία των Μονάδων Παιδικής Προστασίας του ιδιωτικού τομέα, σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια των μηχανισμών και διαδικασιών ελέγχου, συνέβαλαν στη λειτουργία των δομών φιλοξενίας της Κιβωτού του Κόσμου επί σειρά ετών βάσει ενός ιδιότυπου και αυθαίρετου συστήματος κανόνων εμπνεύσεως του ιδρυτή της, το οποίο δεν επιδέχονταν αμφισβήτηση, μολονότι παράβλεπε τα σύγχρονα δεδομένα και αντιλήψεις για την ανατροφή και τις ανάγκες των παιδιών, αλλά και τις προβλέψεις της νομοθεσίας σχετικά με τα δικαιώματά τους.

Τα παραπάνω αναδεικνύουν τη σημασία της θέσπισης κανόνων και προδιαγραφών λειτουργίας των εν λόγω μονάδων με την ΚΥΑ 40949/2022, ως αναγκαία προϋπόθεση για την διασφάλιση της ποιότητας της παρεχόμενης φροντίδας και την ουσιαστική επιτέλεση του έργου των ελεγκτικών μηχανισμών. Οι προτάσεις σχετικά με τη λειτουργία τους που ακολουθούν, εστιάζουν στην ενίσχυση του θεσμικού αυτού πλαισίου με συμπληρωματικές προβλέψεις για την διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών σε συγκεκριμένους τομείς, καθώς και στην περαιτέρω ενίσχυση των μηχανισμών εποπτείας και ελέγχου.

⁴ <https://www.synigoros.gr/resources/eidikh-ekthesh-prostasia-eyalwtwn-paidiwn.pdf>

V. Προτάσεις

Δεδομένων των αλλαγών που έλαβαν χώρα στην Κιβωτό του Κόσμου το Νοέμβριο του 2022, ο Συνήγορος του Πολίτη ζητά οι παραπάνω διαπιστώσεις να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της υπό εξέλιξη αναδιοργάνωσης της λειτουργίας της, σύμφωνα με τους διακηρυγμένους στόχους της νέας προσωρινής διοίκησης και την υποχρέωση εναρμόνισης με τα οριζόμενα στην ΚΥΑ 40494/2022 και τη λοιπή νομοθεσία. Στο πλαίσιο αυτό, συστήνεται, ιδίως, η επανεξέταση των ΑΣΟΑ των φιλοξενούμενων παιδιών της οργάνωσης - για την διασφάλιση της ουσιαστικής προαγωγής της οικογενειακής τους αποκατάστασης - και η ενίσχυση της επικοινωνίας με το οικογενειακό τους περιβάλλον, λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στους τομείς αυτούς.

Περαιτέρω, ο Συνήγορος συνιστά προς το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων την εντατικοποίηση των προσπαθειών για την αποϊδρυματοποίηση όλων των παιδιών που διαβιούν σε δομές κλειστής φροντίδας, σύμφωνα με τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁵ και της Στρατηγικής για την Αποϊδρυματοποίηση⁶, υπογραμμίζοντας ιδίως την πρωταρχική σημασία της εφαρμογής της επαγγελματικής αναδοχής για τον σκοπό αυτό.

Τέλος, σε συνέχεια των προτάσεων που έχει ήδη διατυπώσει στην προαναφερόμενη Ειδική Έκθεση και στις παρατηρήσεις του επί του σχεδίου της ΚΥΑ 40494/2022⁷, η Αρχή προτείνει τα παρακάτω, για την διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών που διαβιούν σε Μονάδες Παιδικής Προστασίας, επισημαίνοντας την ανάγκη θέσπισης ενιαίων προδιαγραφών και για τη λειτουργία των δομών φιλοξενίας παιδιών του δημόσιου τομέα.

➤ Ως προς το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των ΜοΠΠ:

- Την θέσπιση ενιαίου κανονισμού λειτουργίας για τις ΜοΠΠ -ανεξαρτήτως νομικής φύσης- ο οποίος θα θέτει ενιαίους κανόνες για θέματα καθημερινής διαβίωσης των φιλοξενούμενων παιδιών και ενιαίες προδιαγραφές πρακτικής, συμπληρωματικά προς τις ισχύουσες προβλέψεις.
- Την περαιτέρω εξειδίκευση της διάταξης του άρθρου 13 παρ. 1 της ΚΥΑ 40494/2022, σύμφωνα με την οποία «Οι εργαζόμενοι στις ΜοΠΠ οφείλουν να παρέχουν υπηρεσίες σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας, ήτοι να σέβονται να δικαιώματα των παιδιών, να λειτουργούν με βάση την αρχή της ισότητας ...», με την θέσπιση ενός Κώδικα Δεοντολογίας για το σύνολο των εργαζομένων, βάσει των προβλέψεων της ΔΣΔΠ και των διεθνών οδηγιών και συστάσεων για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών.

⁵ https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2021/12/National_Action_Plan_for_the_Rights_of_the_Child.pdf

⁶ [DI Strategy - EL with layout.pdf \(easpd.eu\)](#)

⁷ Έγγραφο με αρ.πρωτ. 16525/28-03-22 Συνηγόρου του Πολίτη προς την Υφυπουργό Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

- Την μέριμνα για την διοργάνωση εγκεκριμένων προγραμμάτων επιμόρφωσης για θέματα δεοντολογίας, δικαιωμάτων των παιδιών, διαχείρισης κρίσεων, κλπ. τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 1 της ΚΥΑ προβλέπεται να παρέχονται σε τακτική βάση στους εργαζόμενους με μέριμνα των Μονάδων, καθώς και για την σύσταση των αναφερόμενων στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου καθηκοντολογίων για όλους τους εργαζόμενους.

➤ Ως προς την ενίσχυση των μηχανισμών εποπτείας και ελέγχου:

- Την περαιτέρω θεσμική ενίσχυση του ρόλου των Κοινωνικών Συμβούλων, με την θέσπιση καθηκοντολογίου και πρωτοκόλλων για τον έλεγχο και την εποπτεία των ΜοΠΠ. Επιπρόσθετα απαιτείται η επείγουσα ενίσχυση της στελέχωσης των κοινωνικών υπηρεσιών των Περιφερειών και Περιφερειακών Ενοτήτων, λαμβάνοντας υπόψη τις σοβαρές ελλείψεις που διαπιστώνονται σε όλη την επικράτεια.
- Την παροχή ειδικής επιμόρφωσης στους κοινωνικούς λειτουργούς των Περιφερειών και Περιφερειακών Ενοτήτων που αναλαμβάνουν τον ρόλο Κοινωνικού Συμβούλου, για την διασφάλιση της ενιαίας και αποτελεσματικής εφαρμογής του θεσμού.
- Την εισαγωγή πρόβλεψης περί υποχρέωσης των Κοινωνικών Συμβούλων να συνομιλούν με τα φιλοξενούμενα παιδιά και να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις τους στο πλαίσιο της εποπτείας των ΜοΠΠ, καθώς και ρητής πρόβλεψης για την δυνατότητα ανεξάρτητης επικοινωνίας των παιδιών μαζί τους.

Ειδικότερα, ο Συνήγορος προτείνει την τροποποίηση του άρθρου 16 παρ. 3 της ΚΥΑ 40494/2022 ώστε να προβλέπεται ότι ο Κοινωνικός Σύμβουλος στο πλαίσιο του ελέγχου οφείλει - και όχι απλώς «έχει τη δυνατότητα» - να συνομιλεί με τα φιλοξενούμενα παιδιά των ΜοΠΠ, εμπιστευτικά και χωρίς την παρουσία προσωπικού, σε ομάδες ή κατ' ιδίαν εφόσον το ζητήσουν, προτρέποντάς τα να μιλήσουν για τυχόν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν εντός του ιδρύματος, και ελέγχοντας ότι είναι ενημερωμένα για την δυνατότητα και τους τρόπους υποβολής παραπόνων (βλ. παρακάτω)

➤ Ως προς την ενημέρωση και έκφραση της γνώμης των παιδιών για θέματα που τα αφορούν

Ο Συνήγορος προτείνει την περαιτέρω εξειδίκευση της διάταξης του άρθρου 11 παρ. 1γ της ΚΥΑ 40494/2022, σχετικά με την διασφάλιση του δικαιώματος ενημέρωσης, συμμετοχής και έκφρασης της γνώμης των φιλοξενούμενων παιδιών των ΜοΠΠ για θέματα που τα αφορούν, με την θέσπιση συγκεκριμένης διαδικασίας ενημέρωσης των παιδιών για την κατάσταση τους, τους κανονισμούς και τα δικαιώματά τους κατά την εισαγωγή τους στο ίδρυμα, καθώς και διαδικασιών οι οποίες να διασφαλίζουν την έκφραση της γνώμης τους για τα θέματα που τα αφορούν, με τρόπο ανάλογο με την ηλικία και τον βαθμό ωριμότητάς τους, συστηματικά και καθ' όλη την διάρκεια της παραμονής τους σε αυτό.

Σημειώνεται, ότι στο Γενικό Σχόλιο 12 (2009) της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ (παρ. 40-47) προτείνεται συγκεκριμένη διαδικασία με επιμέρους στάδια για την

άσκηση του δικαιώματος έκφρασης της γνώμης του παιδιού κατά το άρθρο 12 της ΔΣΔΠ και, περαιτέρω, υπογραμμίζεται η ανάγκη θέσπισης μηχανισμών - συμπεριλαμβανομένων ειδικών νομοθετικών ρυθμίσεων - που να διασφαλίζουν την εφαρμογή του, ιδίως στο πλαίσιο της εναλλακτικής φροντίδας (παρ. 97)⁸. Οι προτάσεις αυτές θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως βάση για την εξειδίκευση μιας επαρκούς, ουσιαστικής και κατάλληλης διαδικασίας ενημέρωσης, συμμετοχής και ακρόασης της γνώμης των παιδιών για θέματα που τα αφορούν στο πλαίσιο της λειτουργίας των Μονάδων Παιδικής Προστασίας.

➤ **Ως προς την πρόσβαση των παιδιών σε κατάλληλους μηχανισμούς παραπόνων**

Σημειώνεται, καταρχήν, ότι το δικαίωμα υποβολής παραπόνων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του δικαιώματος του παιδιού να εκφράζει τη γνώμη του, σύμφωνα με το άρθρο 12 της ΔΣΔΠ. Στο σύνολο της βιβλιογραφίας για τα δικαιώματα των παιδιών και σε οδηγίες και συστάσεις διεθνών οργανισμών υπογραμμίζεται η σημασία της διασφάλισης της απρόσκοπτης άσκησης του δικαιώματος αυτού, ιδίως για παιδιά που διαβιούν σε δομές κλειστής φροντίδας, λαμβάνοντας υπόψη την αυξημένη ευαλωτότητα των τελευταίων σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους σε όλους τους τομείς. Ενδεικτικά, στις Οδηγίες του ΟΗΕ για την Εναλλακτική Φροντίδα των Παιδιών επισημαίνεται η αναγκαιότητα πρόσβασης των παιδιών που βρίσκονται σε καθεστώς εναλλακτικής φροντίδας «σε έναν γνώριμο σε αυτά, αποτελεσματικό και αμερόληπτο μηχανισμό στον οποίο να μπορούν να εκφράσουν παράπονα ή ανησυχίες σχετικά με την μεταχείρισή τους ή τις συνθήκες τοποθέτησής τους στο ίδρυμα⁹.» Ομοίως, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Σύσταση (2005)5 προς τα κράτη μέλη για τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα επισημαίνει, μεταξύ των «ειδικών δικαιωμάτων» που είναι αναγκαίο να αναγνωρίζονται στη συγκεκριμένη κατηγορία παιδιών, «το δικαίωμα να υποβάλλουν παράπονα σε έναν αναγνωρίσιμο, αμερόληπτο και ανεξάρτητο φορέα, για την διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των παιδιών», καθώς και «το δικαίωμα να ενημερώνονται για τα δικαιώματα των παιδιών και τους κανόνες του ιδρύματος με τρόπο φιλικό προς τα παιδιά»¹⁰.

Λαμβάνοντας υπόψη των παραπάνω, ο Συνήγορος προτείνει την εξειδίκευση των αναφερόμενων στο άρθρο 12 παρ. 2 της ΚΥΑ 40494/2022 «αποτελεσματικών διαδικασιών άσκησης του δικαιώματος υποβολής παραπόνων σε προϊστάμενες ή ανεξάρτητες αρχές, οι οποίες περιγράφονται στον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας τους, όταν θεωρούν ότι παραβιάζονται δικαιώματα ή δεν εισακούγονται παράπονα/απόψεις» και της υποχρέωσης των ΜοΠΠ να ενημερώνουν τα παιδιά για το δικαίωμα αυτό, με την θέσπιση μιας ενιαίας, φιλικής προς τα παιδιά διαδικασίας υποβολής παραπόνων.

⁸ Committee on the rights of the Child, General Comment no 12 (2009), CRC/C/GC/12/2009, “The right of the child to be heard”, par.40-49, par. 97 «C. The implementation of the right to be heard in different settings and situations, 2. In alternative care”

⁹ UN General Assembly A/RES/64/142 “Guidelines for the Alternative Care of Children”, par. 99

¹⁰ Recommendation CM/Rec (2005)5 of the Committee of Ministers to member states on the rights of children living in residential institutions

Ειδικότερα, τα παιδιά, με την εισαγωγή τους σε μια μονάδα, στο πλαίσιο ενημέρωσης για τους κανόνες και τον τρόπο λειτουργίας της, θα πρέπει να ενημερώνονται - με τρόπο ανάλογο με την ηλικία και τον βαθμό ωριμότητάς τους - και για το δικαίωμα και την διαδικασία υποβολής παραπόνων σε εξωτερικούς φορείς.

Για την υλοποίηση του δικαιώματος αυτού, θα πρέπει να δίδονται στα παιδιά τα στοιχεία επικοινωνίας του αρμοδίου Κοινωνικού Συμβούλου και του Συνηγόρου του Πολίτη, καθώς και να διασφαλίζεται η δυνατότητα εμπιστευτικής επικοινωνίας μαζί τους, τηλεφωνικά ή διαδικτυακά, όποτε χρειαστεί. Περαιτέρω, για την διασφάλιση της επαρκούς ενημέρωσης όλων των παιδιών για το δικαίωμα και τη δυνατότητα υποβολής παραπόνων, προτείνεται να προβλέπεται οι πληροφορίες αυτές να βρίσκονται αναρτημένες σε εμφανές σημείο σε όλες τις Μονάδες Παιδικής Προστασίας, καθώς επίσης και να καταγράφονται συνοπτικά σε ειδική κάρτα, προσαρμοσμένη ανά ηλικιακή κατηγορία, η οποία θα δίδεται σε κάθε παιδί κατά την εισαγωγή του στη Μονάδα, μαζί με την σχετική ενημέρωση.

Τέλος, για την πλήρη διασφάλιση της άσκησης του δικαιώματος υποβολής παραπόνων «σε προϊστάμενες αρχές», σύμφωνα με την προαναφερόμενη διάταξη, προτείνεται η σύσταση ενός ξεχωριστού, ανεξάρτητου και κατάλληλου μηχανισμού εντός του αρμόδιου Υπουργείου με αποκλειστικό αντικείμενο την υποδοχή και εξέταση παραπόνων από παιδιά σε εναλλακτική φροντίδα.

Σε συνέχεια των ανωτέρω διαπιστώσεων και προτάσεων, παρακαλούμε για τις ενέργειές σας για την λήψη όλων των αναγκαίων θεσμικών και ουσιαστικών μέτρων, για την αντιμετώπιση και την αποφυγή επανάληψης των διαπιστούμενων προβλημάτων στο πλαίσιο της λειτουργίας της Κιβωτού του Κόσμου, αλλά και για τον έγκαιρο εντοπισμό και την κατάργηση, συνολικά, πρακτικών που παραβιάζουν τα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της λειτουργίας του συστήματος εναλλακτικής φροντίδας.